

Посилання на статтю

Макарова М.В. Оцінювання економічної безпеки інвестиційних проектів з інформатизації підприємства / М.В. Макарова, Т.М. Білоусько // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2011. – № 1(37). – С. 160-168. – Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/37/11mmvpip.pdf>

УДК 330.332:336.763

М.В. Макарова, Т.М. Білоусько

ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ З ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Описані засади складання множини показників оцінювання економічної безпеки інвестицій компаній у проекти технічного, програмного та організаційного оснащення внутрішніх та зовнішніх комунікацій підприємства. Методологічно і методично обґрунтовано підхід до утворення і застосування системи показників такої оцінки. Рис. 2, табл. 2, дж. 12.

Ключові слова: економічна безпека, інвестиційні проекти, інформатизація підприємства, показники оцінки.

М.В. Макарова, Т.Н. Белоусько

ОЦЕНКА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ ИНФОРМАТИЗАЦИИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Описаны основы составления множества показателей оценки экономической безопасности инвестиций компаний в проекты технического, программного и организационного оснащения внутренних и внешних коммуникаций предприятия. Методологически и методически обоснован подход к созданию и применению системы показателей такой оценки. Рис. 2, табл. 2, ист. 12.

M.V. Makarova, T.M. Belousko

EVALUATING OF THE ENTERPRISE INFORMATIZATION INVESTMENT PROJECT'S ECONOMIC SAFETY

Principles of composing set of indicators for evaluating the enterprise's investments economic safety in projects of technical, program and organizational outfitting the internal and external communications within enterprise are described. Approach to creating and implementation of indicators system for such evaluating is methodologically and methodically grounded.

Вступ. Нині спроби оцінювати ефективність використання інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) у внутрішніх характеристиках традиційних ІТ-операцій – одиниць виміру обсягів інформації, що передається, часу напрацювання апаратури на відмову, практично не мають ніякої цінності для менеджерів компаній, відповідальних за контроль фінансів і корпоративну стратегію. При аналізі ефективності вкладень компаній в інформаційно-комунікаційні технології головним фактором, на котрий слід зважати, є відсутність однозначних фінансових результатів у вигляді прибутку від такого інвестування. Для ІТ-консультантів головною проблемою оцінки впливу впроваджених

інформаційних і мережних технологій, в тому числі, Інтернет, на фінансові показники компанії є урахування і демонстрація керівництву тих нематеріальних переваг, які надають ці інновації. Пошук вирішення цього питання має йти як шляхом розробки показників оцінювання економічної ефективності інвестицій з інформатизації підприємств, так і шляхом розробки системи допоміжних показників, які б вказували не тільки на пряму вигоду від таких інвестицій але ж і на таку зміну якісного стану підприємств, яка забезпечує стійку ринкову позицію підприємства у довгостроковому періоді. Донедавна комплекс таких оцінок об'єднували дослідження ризик-менеджменту, конкурентоспроможності підприємства, стійкості підприємства та інші, але потреба у комплексності таких допоміжних критеріїв оцінки проектів у теперішніх дослідженнях призвела до нового осмислення поняття економічної безпеки підприємства та відповідно – до розробки системи показників оцінки економічної безпеки. Поки що така система знаходиться у процесі становлення.

Аналіз публікацій. Дослідженнями ефективності інвестицій в Інтернет-технології на рівні фірм займалися Демченко М.О. [1] (оцінка ефективності Інтернет-технологій в банках), Колесова Т.Г. [2] (оцінка нематеріальних ресурсів Інтернет-економіки), Бокарьов Т. [3], Холмогоров В. [4] (оцінки ефективності певної рекламної кампанії в Інтернет або ж різновиду мережної реклами). Дослідженнями оцінювання економічної безпеки займалися О. Барановський [5], В. Забродський [6], А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко [7], Є.О. Олейнікова [8], А.П. Судоплатов та С.В. Лекарев [9], В.Л. Тамбовцев [10], П.В. Кривуля, М.В. Дорощко та І.С. Гостева [11]. Але питанню оцінки економічної безпеки інвестицій у інформатизацію підприємства приділено замало уваги. У попередніх дослідженнях нами було досліджено питання економічної ефективності інвестицій у інформатизацію підприємства, але слід розглядати більш широке коло критеріїв у обґрунтуванні таких інвестицій.

На попередніх етапах дослідження було зосереджено увагу на показниках ефективності та на у реалізації Інтернет-проектів, але слід не тільки розширити коло критеріїв оцінки а й звернутися на об'єкт оцінки як на більш широке явище – на інформатизацію підприємства, бо за сучасних умов господарювання підприємство має інвестувати у провадження електронної комерції, у програми управління корпоративних інформаційних систем (різного рівня), у програми управління корпоративними знаннями та й таке інше, – усі ці програми спрямовані на інформатизацію підприємства, тобто підвищення рівня озброєності робітників інформаційно-комунікаційними засобами реалізації їхньої функціональної діяльності.

Найімовірніше, сьогодні головна проблема полягає у систематизації нематеріальних наслідків такого інвестування, що виникають під впливом змін в організації і координації праці в компаніях при застосуванні ІКТ як технологій загального призначення. Звідси нашою метою було довести висновок про додаткові мережні соціально-економічні ефекти, які утворюють вкладення в ІКТ-проекти і приносять вигоди партнерам і клієнтам компаній, а не безпосередньо інвесторам, і запропонувати відповідну систему показників оцінки їхньої ефективності та економічної безпеки. Безпосередньо саме з ефективністю інвестицій є пов'язаними й показники оцінки економічної безпеки, що наглядно відбиває схема, яку запропоновано у роботі П. В. Кривуля та співавторів [11] (ця робота розглядає ефективність як одну з найбільш поширених груп оцінок економічної результативності, яких усього три, – ефективність, економічність, ефектність, – а груп оцінки економічної безпеки висуває значно більше, з яких базовими, або первинними, є теж три: забезпеченість, впевненість, узгодженість). Тому питання оцінювання економічної безпеки інвестиційних

проектів з інформатизації підприємства має спиратися на оцінки економічної ефективності таких проектів.

Слід зазначити, що як базові оцінки результативності у практиці не знаходять повного відображення у системах критерії (з ряду ефективність/економічність/ефектність поширені лише показники ефективності) та й навіть повне уявлення про функціонування об'єкту управління не потребує такого повного відображення (достатньо мати оцінки двох співвідношень з трьох), то й система показників оцінки економічної безпеки має отримати достатню множину показників, які не будуть відбивати усі групи показників, що показані на базовій схемі рис. 1. Кількість максимально повної з множини достатніх груп має таке ж відношення, як і для показників результативності – 2/3, бо повну множину груп показників надає 8 з 12 (на рис. 2 надано приклад). У практиці, звісно, підприємства будуть використовувати ще меншу кількість груп показників. Але ж залежність показників економічної безпеки від показників економічної ефективності вважаємо принциповим положенням оцінювання економічної безпеки інвестиційних проектів.

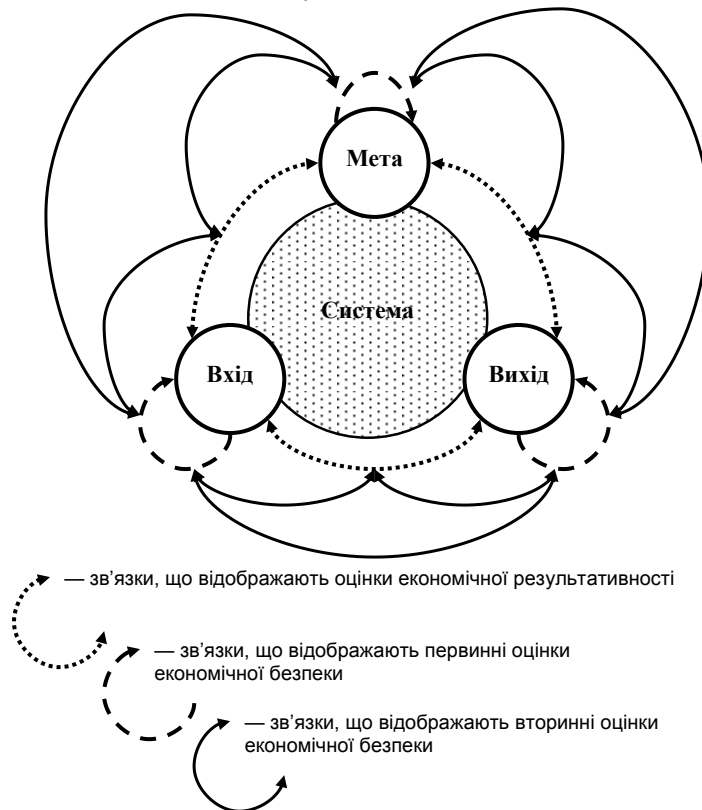


Рис. 1. Система показників економічної безпеки за П.В. Кривулею та співавторами [11]

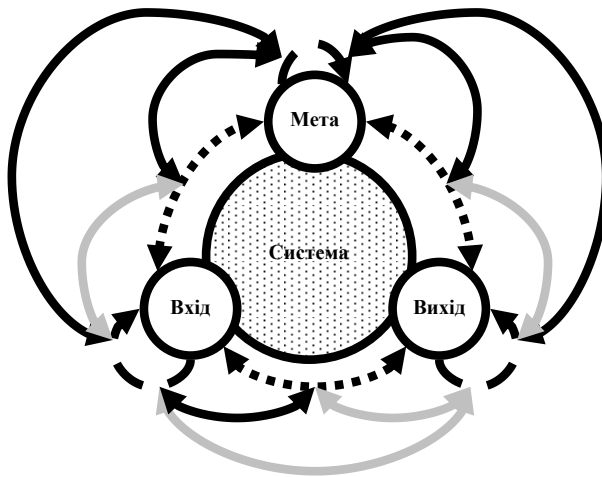


Рис. 2. Варіант достатнього складу груп показників оцінок економічної безпеки (сірим позначені умовно виключені групи показників оцінки)

За базову рекомендацію до відбудови системи показників оцінки результативності візьмемо набір обов'язкових елементів методології стратегічного управління компанією Balanced Scorecard для стандартного випадку наведений у табл. 1.

Таблиця 1

Набір стандартних обов'язкових елементів Balanced Scorecard [9]

Напрямок	Причинно-наслідковий зв'язок	Завдання	Вимірювачі	Цілі	Ініціативи
Фінанси	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Прибутковість</div> <div style="text-align: center;">↑</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Зростання продажів</div> </div>	Прибуткове зростання бізнесу	Операційний прибуток	20 %-е зростання	Програма зростання
			Зростання продажів	12 %-е зростання	—
Взаємовідносини з клієнтами	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: 40px; text-align: center;">Якість продукту</div> <div style="text-align: center;">→</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: 40px; text-align: center;">Задоволеність покупця</div> </div>	Надання якісного продукту, що добре знайомий споживачу	Рівень повернення товару	Скорочення на 50 % на рік	Програма управління якістю
			Відсоток постійних покупців	60 %	Програма підвищення лояльності клієнтів
Внутрішні бізнес-процеси	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: 40px; text-align: center;">"Високі" виробничі технології</div> <div style="text-align: center;">↔</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: 40px; text-align: center;">Точність виконання замовлень</div> </div>	Підвищення якості виробничих ліній	Число продажів на одного клієнта	2,4	—
			Відсоток випуску на виробничих лініях класу А	70 % через три роки	Корпоративна програма розвитку виробництва
Інновації і розвиток персоналу	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: 40px; text-align: center;">Висока культура виробництва</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: 40px; text-align: center;">Ефективне планування й закупки</div> </div>	Навчання й переоснащення персоналу	Рівень запасів у коморах	Скоротити до 85 %	—
			Відсоток розвинутих стратегічних можливостей (навичок)	1-й рік – 50 %; 2-й рік – 75 %; 3-й рік – 90 %	Стратегічний план розвитку навичок
			—	—	Автоматизація мерчандайзинга і планування закупівель

Згідно до такої парадигми можливо побудувати систему показників результативності інвестиційних проектів з інформатизації підприємства, яка стане основою побудови системи показників економічної безпеки інвестиційних проектів з інформатизації підприємства.

Постановка задачі. Аналіз розглянутих теоретико-методичних підходів до оцінки ефективності інвестицій в ІКТ та їх застосування на рівні компаній виявив, що існує брак методичного забезпечення такої оцінки саме для мережних Інтернет-технологій. Як показує практичний досвід, “пасивне” застосування Інтернет в компанії у вигляді узвичаєного вже доступу до глобальної мережі не викликає особливих проблем з його оцінкою через невелику вартість доступу і досить чітку формалізацію цілей – забезпечення комунікаційних та інформаційних потреб співробітників. Нас насамперед цікавить оцінка ефективності активної політики компанії щодо застосування Інтернет, при її зверненні до здатності цієї технології перетворювати бізнес-процеси, оцінка потреби компанії в утворенні власної системи електронної комерції (СЕК) чи участі у вже існуючих проєктах сторонніх комерційних провайдерів – господарів торговельних майданчиків, он-лайн-аукціонів, електронних молів тощо.

Результати дослідження. Для утворення системи показників такої оцінки важливим є усвідомлення фактору каталізації ІКТ організаційного ефекту у роботі фахівців компанії та управління ними. Запровадження ІКТ впливає на умови роботи декількома шляхами: з одного боку, через здатність, як працезберегаючих інновацій, приводити до скорочення штатів, з іншого – сприяти підвищенню кваліфікації решти робочої сили, в тому числі за рахунок її перепідготовки на робочому місці засобами дистанційного навчання. До того ж, ІКТ певним чином змінює робочі функції фахівців в результаті інтеграції різних функціональних сфер їх діяльності – виробництва, маркетингу, НДДКР, обліку, логістики та ін.

Зміни в оргструктурі компаній та сутності праці на сучасному етапі, а саме – перехід від масового виробництва до гнучких технологій випуску продукції; зміни характеру взаємодії компанії з постачальниками і клієнтами на мережний; децентралізація процесу прийняття рішень; підсилення координаційного ефекту при застосуванні програмного забезпечення сумісної роботи фахівців у тимчасових колективах на дистанційних принципах – все це впливає на ринкову вартість компанії.

При тенденції до заміни працівників, що виконують back-офісні функції, технічними засобами, значення управлінського керівництва і front-офісних функцій зростає. Концепція безперервного навчання протягом життя отримує у цьому контексті нове звучання – роботодавці в інформаційно розвинених країнах віддають перевагу співпрацівникам з універсальною освітою, високим рівнем хисту та практичних навичок. Незважаючи на значне збільшення кількості фахівців, що вдаються до підвищення власної кваліфікації, попит на обізнаних інформаційно співробітників і на Заході, і в пострадянських країнах продовжує перевищувати їх пропозицію. Саме цей факт частково пояснює й тенденцію до розвитку міжнародного інформаційного аутсорсінгу.

Сукупність усіх цих відомостей приводить нас до висновку про надзвичайний вплив інвестицій компаній в ІКТ на їх ефективність, але за одночасності інших перетворень і вкладень – до професійної підготовки працівників і організаційних змін в компаніях.

Наша “рамкова” методика оцінки ефективності інвестицій компаній в Інтернет-технології та їх непасивного застосування ґрунтується на таких підходах:

1) у разі утворення Інтернет-проєкту на базі Web-сайта потрібно визначення його типу в залежності від концепції розвитку бізнесу компанії, серед яких виокремлюється:

– інформаційна підтримка існуючого бізнесу (Web-представництво);

– організація продажів через Інтернет товарів і/або послуг компанії (електронна крамниця);

– утворення повнофункціонального Інтернет-проекту, що реалізує бізнес в глобальній мережі (Інтернет-компанія);

2) необхідно виокремити напрям і (або) модель ЕК, відповідно до якої утворюється проект електронної комерції;

3) слід визначити напрям діяльності компанії відповідно методології стратегічного управління Balanced Scorecard Нортон і Каплана [3] (що набула останнім часом надзвичайної поширеності в розвинених країнах як передова управлінська ідеологія): внутрішні бізнес-процеси; робота з клієнтами; фінанси; інновації і персонал, та ув'язати з ними показники ефективності, що обґрунтовуються. Останнє робиться для урахування максимально можливого спектру фінансових і нефінансових ефектів запровадження Інтернет-проекту компанії.

Базуючись на склад набору обов'язкових елементів методології стратегічного управління компанією Balanced Scorecard для стандартного випадку наведений (див. табл. 1) ми ставили за мету застосувати ці елементи у межах “рамкової” методики для оцінки ефективності вкладень в ІКТ компанії. Алгоритм методики полягає у такому.

Етап 1. Експерт, чи група експертів, шляхом опитування керівництва і топ-менеджерів компанії визначають бізнес-ціль утворення її Інтернет-проекту. В останньому стовпчику табл. 2, в якій узагальнена система показників, наведений більш широкий спектр ІКТ компанії, які ідентифікуються як ініціативи (чи заходи) з електронної комерції і підлягають оцінці. Тут не тільки “класичне” створення електронної крамниці, а і заключення договору із зовнішнім Call-центром, і робота компанії за моделлю міжнародного інформаційного аутсорсингу і т.ін.

Етап 2. Система електронної комерції, що утворюється компанією відповідно концепції розвитку її бізнесу в мережі, визначеної на етапі 1, класифікується за певним напрямом чи моделлю (табл. 2). В методиці виокремлюються напрями B2B, B2C і сумісна комерція, в тому числі модель сумісної комерції компанії. У розробленій системі показників ефективності Інтернет в компанії напрями і моделі електронної комерції є першою класифікаційною ознакою. Так, наприклад, застосування показнику підвищення швидкості та якості проведення закупівельних операцій актуальний для напряму міжфірмової торгівлі, B2B.

Експертом вирішується, з яким напрямом діяльності компанії за методологією Balanced Scorecard пов'язаний Інтернет-проект, що реалізується. Так, наприклад, ефективність утворення електронної крамниці компанії оцінюється на напрямках внутрішніх бізнес-процесів і фінансів (табл. 2).

Етап 3. У відповідності з визначеними на етапах 1 і 2 ініціативами (заходами) ЕК компанії, напрямами або моделями, до яких вони належать, на усіх рівнях стратегічного управління компанією, з яким є зв'язок даної ініціативи, із запропонованої таблиці відбираються показники ефективності, за якими у сукупності й оцінюється проект.

Так, наприклад, якщо компанія утворює електронну крамницю, специфічними показниками, крім збільшення обсягу продажів, за якими експерти будуть оцінювати ефективність такого заходу, є:

– усунення зайвих торговельних посередників з вартісного ланцюжка (напряму за Balanced Scorecard – внутрішні бізнес-процеси);

– застосування Інтернет як маркетингового і рекламного каналу (напряму за Balanced Scorecard – внутрішні бізнес-процеси);

– оптимізація ціноутворення в електронній комерції компанії (напряму за Balanced Scorecard – фінанси).

Етап 4. Експертами розробляється індивідуалізований для компанії набір індикаторів – деталізованих показників ефективності, у кількісному вимірі, які можуть бути визначені через формули або інші способи розрахунку.

Наприклад, якість обслуговування в Call-центрах (на “гарячих” лініях, у службах технічної підтримки тощо) може бути виміряна часом реакції на запит і виконання замовлення чи запиту клієнта, кількістю замовлень і запитів, опрацьованих результативно з першого разу і т. ін. Підвищення лояльності клієнтів СЕК компанії деталізується у значній кількості індикаторів, а саме:

- питома вага нових клієнтів за певний період часу у їх загальній кількості;
- питома вага клієнтів, що повторно звертаються до послуг фірми у певний період часу, у їх загальній кількості;
- кількість оброблених в мережній системі замовлень;
- час реакції на запит і виконання замовлення чи запиту клієнта;
- кількість замовлень і запитів, опрацьованих результативно з першого разу;
- питома вага оброблених замовлень за каналами обробки (особисто, через телефон, Інтернет) в їх загальній кількості.

У кожного з індикаторів має бути цільове нормативне значення, яке свідчить про те, що мета може бути досягнута у необхідний термін. Експерти обґрунтовують цільові значення індикаторів на базі бенчмаркінгу і аналізу галузевих та більш загальних тенденцій.

В узагальненій таблиці наводяться одиниці виміру індикаторів, що обґрунтовуються, формули розрахунку в неочевидних випадках, а також джерела вхідних даних для обчислення значень індикаторів.

Таблиця 2

Система показників економічної ефективності та економічної безпеки для електронної комерції підприємства (фрагмент для двох напрямів діяльності: „фінанси” та „інвестиції і персонал”)

Напрямок електронної комерції	Напрямок діяльності компанії	Завдання	Вимірювачі	Одиниці виміру і порядки розрахунку в неочевидних випадках	Джерело вхідних даних для оцінювання	Об'єкти інвестування
B2B, СК, B2C	Фінанси	Оптимізація ціноутворення в електронній комерції компанії	Рівень платоспроможного попиту на індивідуалізовані замовлення через СЕК	% від загальної кількості оплачених через СЕК замовлень	статистика роботи з клієнтами	Утворення електронної крамниці компанії
Сумісна комерція	Інновації і персонал	Оптимізація роботи з віддаленими філіялами	Швидкість внутрішнього електронного документообігу компанії	час обробки проходження стандартних документів, годин	експертна оцінка, оперативна статистика	Запровадження Extranet- або VPN-мережі, застосування ПЗ автоматизації внутрішнього товарообігу

Сумісна комерція	Інновації і персонал	Передача на аутсорсінг не профільних інформаційних функцій компанії	Обсяг вивільнених коштів від передачі на аутсорсінг служби обробки замовлень	у.о., різниця між витратами на утримання служби замовлень до передачі на аутсорсінг і після	фінансова та бухгалтерська звітність	Заключення договору із зовнішнім Call-центром
			Економія на витратах на заробітну плату	у.о.	Бухгалтерська звітність	Робота за моделлю міжнародного інформаційного аутсорсінгу
			Впевненість у отриманні послуг у випадках надзвичайних інформаційних потреб або перебою у роботі КІС	кількість позитивних та негативних відгуків про репутацію аутсорсеру	зовнішні джерела та оцінки втраченої вигоди, прямої та побічної шкоди	
	Перепідготовка персоналу за дистанційною формою навчання	Співвідношення витрат на перепідготовку персоналу за дистанційною формою навчання і традиційними формами	%	фінансова та бухгалтерська звітність	Бізнес-тренінги персоналу за дистанційною формою	
		Термін окупності витрат на дистанційну перепідготовку співпрацівників	місяців	фінансова та бухгалтерська звітність		
		Підвищення продуктивності праці співпрацівників, що пройшли перекваліфікацію дистанційно	у.о.	статистика праці, фінансова звітність		
		Рівень ризику продуктивності праці				

Етап 5. Експертний аналіз для керівництва компанії досягнення цільових значень нефінансових індикаторів, агрегація фінансових індикаторів. Висновок про ефективність чи неефективність Інтернет-проекту для компанії.

Розроблений методичний підхід враховує фінансові і не фінансові ефекти Інтернет-технологій, що дозволяє вирішити складне питання адекватної оцінки витрат на них на рівні компанії.

Висновки та напрями подальшого дослідження. Для подолання парадоксу застосування комп'ютеру на рівні компанії (відсутності прямого впливу інвестицій в ІКТ на фінансові результати її роботи) важливим є висновок про координаційний ефект Інтернет як технології загального призначення. У цій якості вона отримує широке застосування і викликає підвищення продуктивності у численних секторах, розташованих один за одним за технологічним ланцюжком – точках мережної ділової й інформаційної взаємодії, тобто утворює додаткові ефекти в інших ланках господарчої мережної системи, ніж місця первинних інвестицій в ІКТ.

На нашу думку, парадокс нівелюється на агрегованому рівні саме за рахунок накопичення мережних ефектів у масштабі суспільства, де ефективність Інтернет та інших інформаційних технологій підлягає оцінці у вигляді вкладу в економічне зростання і продуктивність праці. Для оцінки нефінансових переваг, що

утворюються внаслідок фінансування компаніями проектів їхньої електронної комерції, нами запропонована система показників ефективності вкладень і реалізації Інтернет-технологій на рівні компанії. Вона ґрунтується на вищенаведеному висновку про утворення матеріальних ефектів від мережних технологій не в місцях первинного інвестування в Інтернет і на факторі каталізації Інтернет-технологіями організаційного ефекту у роботі фахівців компанії та управління персоналом.

Запропоновані показники пов'язуються з певними моделями електронної комерції (B2B, B2C, сумісною комерцією), стратегічними напрямками діяльності компанії, деталізуються в індикаторах та ініціативах компанії у сфері ЕК. Їхня система може бути використана будь-якою компанією, що вирішує розпочати власний проект з інформатизації підприємства і оцінити його ефективність та економічну безпеку. У будь-якому випадку, ефект (як у сенсі збільшення ефективності, так і у сенсі отримання нової якості об'єкту управління, що має спиратися як на підвищення ефективності, так і на підвищення економічної безпеки) від впровадження інформаційних технологій в компанії підлягає вимірюванню, незважаючи на загальноприйнятту думку про неможливість адекватної оцінки. Єдиним підходом до вирішення проблеми слугує урахування фінансових і не фінансових ефектів від таких заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демченко М.О. Методы оценки эффективности Интернет-технологий в коммерческих банках: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.э.н.: спец. 08.00.10 / М.О. Демченко / Санкт-Петербургский государственный инженерно-экономический университет. – СПб.: 2005. – 18 с.
2. Колесова Т.Г. Управление нематериальными ресурсами субъектов Интернет-экономики: Автореферат дис. на соиск. учен. степ. к.э.н.: спец. 08.00.05 / Т.Г. Колосова / МГУ им. М.В. Ломоносова. – М.: 2004. – 25 с.
3. Бокарев Т. Энциклопедия Интернет-рекламы / Т. Бокарев. – М.: PROMO.RU, 2000. – 416 с.
4. Холмогоров В. Интернет-маркетинг: Краткий курс / В. Холмогоров. – СПб.; М.; Минск: Питер, 2002. – 271 с.
5. Барановський О. Визначення показників економічної безпеки / О. Барановський // Економіка. Фінанси. Право. – 1999. – № 8. – С. 14-16.
6. Забродский В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес-информ, 1999. – №15-16. – С. 35-37.
7. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность, механизм обеспечения: монография / А.В. Козаченко, В.П. Пономарёв, А.Н. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
8. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность)/ под. ред. Е.А. Олейникова. – М., 1997. – 288 с.
9. Безопасность предпринимательской деятельности: практ. пособие/ А.П. Судоплатов, С.В. Лекарев. – М.: Олма-Пресс, 2001. – 382 с.
10. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура, проблемы / В.Л. Тамбовцев // Вестник Московского государственного ун-та. Сер. 6 «Экономика», № 3 – 1995 – с. 3-9.
11. Кривуля П.В. Про відношення понять економічної безпеки та економічної результативності: аспекти оцінки якості операційних систем / П.В. Кривуля, М.В. Дорошко, І.С. Гостева // Культура народів Причорномор'я : Науч. журнал / Крым. науч. центр НАН и МОН Украины, Таврич. нац. ун-т им. В.И. Вернадського, Межвуз. центр „Крым”. – 2011. – № 179. – Т. 2. – С. 154–163. – Библиогр.: С. 162-163. – ISSN 1562-0808.
12. Каплан Р. Сбалансированная система показателей: от стратегии к действию: Пер. с англ. / Р. Каплан, Д. Нортон. – М.: Олимп-Бизнес, 2003. – 304 с.

Рецензент: Козаченко Г.В., професор, д.е.н.

Стаття надійшла до редакції

20.02.2011 р.